



กระเช้าผีเสื้อ (สมุนไพรร ลำดับ ๕)

ผู้ประพันธ์ : นักรลอน เด ยู ๒๗

กระเช้าผีเสื้อ

ผู้ประพันธ์ : จตุพร สุวรรณปากแพรก

(๑) แห่ล่งเพาะพันธ์

กระเช้าผีเสื้อพรรณไม้ที่มีมากที่สุดใน
หนึ่งนั้นคือ กระเช้าผีเสื้อ หดคำผี
สักห้ามปลาย สักห้าอ เล่าก็มี
สักห้ามหนึ่ง มีสี่สี่ กระเช้าสี่ตา

เป็นพรรณไม้เถาวัลย์เลื้อยพันไป
เป็นสมุนไพรรอยู่ในวงสี่ไก่อฟ้า
กระเช้าผีเสื้อที่อ ไปที่สี่สี่งกา
กัมพูชา พม่า มาเลเซีย

ไซโลมอันห่มเกราะนี้ก็มีมาก
ไม่หายาก ไทชนำเข้าเครื่องะเนียร
บังกลาเทศ เวียดนาม จีน อินเดีย
๑๑๘ เอลเลียท บีบีบี ซีเอ็นเอ็น

กระเจ้าฝิมตหรืออ่าวกระเจ้ามด
ที่เลื้อยลดกระด้างไปในไทยนั้น
ขอปรับติบพองพนาบเบญจพรรณ
อันดินนั้นถ้าปนทรายปลูกได้ดี

พื้นโล่งแจ้งงานที่มีแสงจ้า
ขอบหน้าต่างเช่นกันไม้พรรณนี้
ทั้งภาคกลางเหนือใต้ใช้ก็มี
ผักทำมหรสพระเช้าผสมดเลื้อยสดไป

จังหวัดตรัง พังงา นครศรีฯ
สุราษฎร์ ภูเก็ต กระบี่ ปัตตานี
กาฬสินธุ์ ตาก จันทบุรี มีกระเจียว
เชียงใหม่ ลำปาง ราชบุรี พะนัง



(๒) ลักษณะ

ใบกระเช้าฝีมด ไม่คดเลี้ยว
เป็นใบเดี่ยวเรียงสลับประดับก้าน
ลักษณะใบมีได้หลายแบบครั้น
แต่เหมือนกันคล้ายรูปไข่ใบเดี่ยวยาว

เป็นรูปไข่เรียวรีแต่มีแฉม
ปลายใบแหลมตุ้ดงทรวงทอกลา
บ้างเป็นรูปหัวใจโคนใบเว้า
หรือรูปรางคล้ายตั้งหูตุ้ดงดี

ดอกกระเช้าฝีมดสดเป็นช่อ
กระดุกอ่แยกแขนงแย่งชูขึ้น
ใบประดับก็รูปไข่เรียวยาวรี
ตามฝีมดขึ้นต้นก้านดอกยาว



๑๑กต๑กที่ง่ามก๑เป็นช่อ๑สั้น
 หนึ่งช่อ๑นั้น๑สอง๑ด๑กมี๑สี๑คราม๑ขาว
 โคน๑กลีบ๑ด๑ก๑เข้๑ม๑ต่อ๑เป็น๑ท่อน๑ยาว
 กลีบ๑ด๑ก๑เล่า๑เหม็น๑ล้น๑น ไม่๑ชวน๑ดม

ผล๑กระ๑เข้๑ฝั๑ม๑ด๑ทั้ง๑หมด๑มี
 รู๑ป๑ทรง๑ที่๑หลา๑ย๑ลักษณะ๑ค๑ละ๑ผล๑มี
 บ้าง๑รูป๑ไข่ แก๑มรี มี๑ทรง๑กลม
 แก๑ว๑ง๑คู่๑ม๑ไป๑มา๑ค๑ล้ำ๑ย๑กระ๑เข้๑

แก๑เต็ม๑ที่๑ผล๑จะ๑แตก๑แยก๑แฉ๑ก๑ใจ๑
 เป็น๑หก๑ซีก๑มี๑หก๑ก้าน๑ระ๑การ๑เข้๑
 หนึ่ง๑ถึง๑สอง๑นิ้ว๑ครึ่ง๑ซีก๑ก้าน๑ยาว
 หก๑ซีก๑เล่า๑มี๑เม๑ล็ด๑ฝัง๑อยู่๑ข้าง๑ใน

เม๑ล็ด๑ผล๑นั้น๑สี๑งาม๑น้ำ๑ตาล๑อ่อน
 ลักษณะ๑ค๑่อน๑ให้๑เห็น๑เป็น๑รูป๑ไข่
 หรือ๑อาจ๑เฝ้า๑ได้๑รูป๑เป็น๑แฉ๑น๑ห่อ๑ใจ
 เม๑ล็ด๑ใน๑หนึ่ง๑ด้าน๑ก็มี๑ตุ้ม๑นูน



<https://medthai.com/>

(๓) สรรพคุณ

กระเช้าฝีมดหรือถ้ำกระเช้ามด
ถูกแสงแดดเป็นสมุนไพร ได้เกื้อหนุน
เขาดำรายาดีมีสรรพคุณ
ช่วยเสริมสุขภาพให้ยาไทย

ทั้งรากผลต้นใบให้ฤทธิ์เด่น
เป็นยาเย็นขับพิษร้อนถอนพิษไข้
ดีต่อปอดตลอดทั่วทั้งหัวใจ
รักษาได้มากมายหลายโรค

แก้ไอเจ็บ ปวดบวม รอยไหม้
บวมน้ำก็ลด ได้ใช้ปัญหา
โรคอักเสบจนเป็นไข้ไข้เยื่อเยื่อ
ใช้รักษาโรคติดเชื้อเหือดจะคลาย

แมลงสัตว์กัดต่อยปล่อยพิษ
หายสนิทถอนถอนพิษถอน
โรคผิวหนังใช้ใบพอกลอกเชื้อกลาก
ถ้าทำองได้ธาตุระทมตำต้นกิน

หาแขนบวมเอวปวดแสบปวดร้อน
ใบกระเช้าประคบร้อนถอนพิษขึ้น
หรือนำมาต้มให้ร้อนก่อนค่อยริน
แล้วดื่มกินรสเผ็ดขมสมเป็นยา

(๔) ประโยชน์

ประโยชน์ของกระเช้ามดที่เสียดม
จะนิยมปลูกกันไว้ให้รักษา
ใบรากต้นเป็นสมุนไพรใช้ทำยา
ยังนำมาเป็นไม้ประดับประดับเคียง

สามารถนำใบมาเป็นอาหาร
ให้ผีเสื้อแทะทานในการเลี้ยง
เปลือกลำต้นเป็นเส้นใยใช้สานเรียง
ทำสิ่งของเลี้ยงหัดหยาปดากุ้ง

ผลที่สุกจะรับประทานได้
ก็ยกยอดอ่อนของใบบดให้รู้
นำมาดองหรือหนึ่งปีงดองดู
ลึมน้ำพริกปลาทุวงคู่กัน

โคนต้นที่ไปงอกมดละลึมน้ำ
ลึมน้ำบวมรูมากมายภายในนั้น
พรวนเป็นช่องสองช่องทะลุปรุถึงกัน
มดลูกลั่นตัวให้อาศัยในโพรงรู

นี้ใหม่จึงเรียกถ้ำกระเช้ามด
หรือฝั่มดก็ได้ใหม่หุ
มีประโยชน์มากมายมดได้อยู่
เข้าทำรังไปสืบพันธุ์ในนั้น

(๕) ข้อมูลทางเภสัชวิทยา

กระเช้าฝีมดหรือว่ากระเช้ามด
นั้นเมื่อกัด Aristolochic พิษมหันต์
ต่อหัวใจ ตับไตวายได้เช่นกัน
ยิ่งกว่านั้นเป็นมะเร็ง ได้พิษร้ายมี

(๖) ข้อมูลทางวรรณคดี

ข้อมูลทางวรรณคดีที่เล่ามา
เกี่ยวข้องกับนางสีดามารศรี
เกี่ยวข้องกับกระเช้าสีดาเป็นยาดี
ในวรรณคดีรามเกียรติ์เขียนสีดามา

มีเรื่องราวกะเช้าสีดาในครานั้น
จินตนาการเป็นผลไม้สีดอไว้ว่า
เป็นกระเช้าวิเศษของนางสีดา
ตกลงมาตอนยกษัตริย์พาดำ

ขณะที่นางสีดาเวลานั้น
ถูกทศกัณฐ์อำมหิตได้คิดขโมย
อุ้มลักพานางไปไม่เกรงกลัว
เหาะไปหัวสู่ช่องการุณราชัน



เมื่อกระเช้าวิเศษมีเหตุรอด
ทอดาห์องเกรงว่าละสุญหนึ
จึงบันดาลให้รางงอกออกทันดี
เป็นไม้เถาที่มีผลจนบัดนี้

ลักษณะผลเห็นได้คล้ายกระเช้า
เป็นกระเปาะของสัตว์เดาเฒ่านั้น
จึงเรียกต้นกระเช้าสัตตมานาครัน
เพื่อผูกพันให้ระลึกนึกถึงนาง



กระเช้าฝีมด

ผู้ประพันธ์ : สกิตยพันธ์ ธรรมสกิตย

กระเช้าฝีมด ไอลิไทย ใช้กาณาน
ปอดุบัน อุทยานนา หา ไม่ง่าย
นับเป็นพืช ลำคัลย ตำนาย ไทย
แพทย์แผนไทย โยทยัรร์รย์ ชันดีเลิศ

ชื่อสามัญ คือ Dutch man's pipe
บางแห่งใช้ชื่อ Indian Birthwort
ชื่อท้องถิ่น บูลิง กระเช้ามด
กระเช้าฝีมด ผักทามปาย เอ่อเอ่อหม่า

คอกหมูเต๊ะ ปะทูก้าง ชื่อหมัดเหว
สวนนาเขา ล้อละล้าเต๋อ เวอคันหา
บ้างก็ใช้ เอ่อหลิ้น จีนไฟว่า
กระเช้าสีดา ผักทามหนี มู่ฝ่งจี

ชื่อละติน *Aristolochia tagala*
วงศ์ไกวฟ้า *Aristolochaceae*
แหล่งมีมาก ตามเขียงใหม่ จันทบุรี
ภาคเหนือบุรี ภูเขาตราบา สุราษฎร์ธานี

ถิ่นตั้งเดิม จันทันเดิม ศรีลังกา
บังคลาเทศ พม่า กัมพูชา ๑๑๑๑
แถบหมู่เกาะ ไทลื้อ ลาว ขจรขจี่
สมุนไพร ไข่ดี มีคุณล้ำ

ลักษณะการ พรรณไม้ กายเป็นเถา
เลื้อยยาว เถาเป็นร่อง ครองลำต้น
มีอยู่อย่างอื่น นอกเหนือนี้ แก้วทองหล่อ
กลายเป็นต้นไม้ เลื้อยงอกมา ตามข้อ

งอกงามใน บำติบ บำเบญจพรรณ
หรือตามลาน ไล้งแจ้ง แสงแดด
ดินอุ่นใหญ่ บรมราชย์ ขึ้นได้ดี
บนพื้นที่ ภูเขาสูง พุ่มงอกงาม

กระเช้าฝึมด ใบเตย๑ เรียง๑๔ฉบับ
ใบโคล้ายคลับ รูปไข่ ปลายแหลมมหาลาม
โคนแฉ่ำลึก ตรีภักดีงู ดุจดงาม
เกลี้ยงเงเกลาล้ำ ยามแก่ แลโชนแชน

มีชุดต่อม เล็กเล็กระจัดกระจาย
ตามแผ่นใบ มีเส้นใบ สีน้ำตาล
ฉานกั้นเส้น ร่องแหว แลระเนน
ก้านใบยาว ราวหกเซนติเมตร เป็นทึดัด



ดอกเป็นช่อ ยาวประมาณ สิบสามเซนติ
รูปลักษณะเป็น ดอกสมบูรณ์ ดุจยี่สิบองเพด
ดอกเป็นหลอด ทรงกลม พอดิบเหตู
เรณูไม่เล็ด ออกดอก นอกดอกไม้

ผลกระเ้า ทรงกลม ผลมีรูปไข่
ผลแก่แตก แยก ไป ได้หกสาย
โดยปลายผล โคนก้าน ติดยานใย
หลอดทรงมะย้าย คล้ายกระเ้า เข้ายอนตา

เมล็ดกระเ้า ปีกแ้วอง ทรงรูปไข่
กว้างยาวได้ แปดม.ม. ร่ององธนา
ด้านหนึ่งเรียบ อีกด้านตม มุมหักหนา
กระจัดกระจาย ในอนา คราถมพัต

สรรพคุณ ใข้ใบา กระเช้าฝีมด
ยาเย็นลด พิษ ไข้ ได้จะจัด
เอกฤทธิ๓๑ หัวใจ คลายพิษไวรัศ
แมลงสัตว์ กัดต่อย หยเลยคลาย

ต้มน้ำกิน เป็นยา บำรุงธาตุ
เจ็บปวดบวม หายขาด บัศตรา๓๑ ไหล
โรคผิวหนัง กระเพาะอักเสบ เจ็บช่อยหาย
คออักเสบ เป็นไข้ สะบายกายดี

อัตราใ้ในการต้ม ผสมน้ำ
ใ้ครึ่ง๓๑ ลิบสองกรัม ตำรา๓๑
เกินอัตรา ๑๑เป็นภัย ไต่ไม่ดี
และอาจมี ผลข้างเคียง เพ็ญ๓๑พลั่มะเร็ง

ประโยชน์ใหญ่ ใ้ปรุ่ ๑๓๑อาหาร
ใ้ใ้สถาน เป็น๓๑๓๑ ยิงเหมาะเหม็ง
สมุนไพร ไทยทำ นำใ้๓๑
เชิญคนเก่ง เร่ง๓๑๓๑ แพทย์ไทย๓๑๓๑



กระเช้าฝืมด

ผู้ประพันธ์ : โกวิท ธีรวิโรจน์

ชื่อข้างแปลก จรุงนัฏ จักขานไซ
พิชิตสมุไพร... ไทยนี้...ดีเหสีอล้ำ
นาม "กระเช้า...ฝืมด"...น่าจดจำ
จะได้นำ บอกกล่าว เล่าพรรณนา

พบขึ้นทั่ว เขตแดนอัน ถิ่นแดนไทย
ได้ถูกจัด...อยู่ใน...วงศ์ไกรฟ้า
มีชื่อเรียก มากมาย หลายนามมา
อยู่ที่ว่า แผลงกำเนิด เกิดขึ้นนี้

ยกตัวอย่าง...ชื่อนี้...ที่เรียกขาน
นับมนาน เริ่มจาก"สักทามหนึ"
"กระเช้ามด" "กระเช้าสีดา" บรรดามี
อีก "สักขาด" "กระเช้าฝืมด" "บุลึง"

ยังมีอีก มากมาย หลายชื่อหนอ
กล่าวโดยย่อ...พอรู้...อย่าอยู่นิ่ง
ศึกษาเพิ่ม เต็มได้ ให้เสียจริง
นับเป็นสิริ ดีงาม ตามครรลอง

ขอตัดตอน มาถึง ช้างสรรพคุณ
ช่วยแก้ร้อน รุขมิ้น คนทั้งผอง
รักษาโรค บำรุงกาย ได้ดังปอง
ช่วยประหยัด เงินทอง มีดังงอน

ต้น ใบ ราก รักษา เป็นยาเย็น
สรรพคุณเด่น เห็นนี้ ที่เกิดผล
ขับพิษร้อน ถอนไข้ ไกลจากตน
หมดกังวล พ้นพิษ จิตชโลมขำ

โรคทางเดิน ปัสสาวะ จะทุเลา
ช่วยบรรเทา...กาย...ที่บวมน้ำ
คันผื่นหนัง รักษา ได้ ไข้ประจำ
ถอนใบตำ นำมาพอก บอกรู้

ใช้ขับพิษ แผลงัดตัว ที่กัดต่อย
ลดปวดแสบ ให้ถดถอย น้อยลงนี้
กระเพาะอักเสบ แก้ได้ สบายดี
ประโยชน์มี ต้นเหนือ เอื้ออนันต์

ปลูกเป็นพืช ประดับ งามจับใจ
ยอดอ่อน ใบ ลีมน้ำพริก เมียหยิกฉั่น
ข้าวเหนียวคด...หมด ไธ...ดัก ไม่ทัน
ผลสุกนั้น...ทานสด...รสชาติดี



www.alamy.com

เบ๊ตืออกตั้นปอก ดอกได้ เสน่ไฮหน่อ
 ถานถักทอ...อวี่งใช้...ในถิ่นที่
 ของชนเผ่า ชาวบ้าน มานานปี
 เป็นวิถี...ดั้งมสัน...ของคนไทย

